

2016-05-16

Kdn 2016/55

Kulturdepartementet
103 33 Stockholm**Remissyttrande betänkandet Låt fler forma framtiden! (SOU 2016:5)**

Läsanvisningar, kursiverade delar är direkta citat ur betänkandet, övrigt är Järfälla kommuns kommentarer där ställningstaganden klargörs särskilt genom rubrik. Yttrandet kommer inte beröra samtliga kapitel i betänkandet. De som inte berörs gäller nationella frågor, introduktionskapitel eller underliggande kapitel med omvärldsanalys. Följanda kapitel berörs inte, kapitel 1 Författningsförslag, kapitel 2 Hur vi har arbetat?, kapitel 4 Demokratin och de stora samhällsförändringarna, kapitel 10 Deltagande och inflytande på nationell nivå.

Sammanfattning

Betänkandet sammanfattar utmaningarna inom den svenska demokratin på följande sätt.

Denna utredning kan konstatera att demokratin i dag står stark. Däremot är det politiska inflytandet inte jämnt fördelat. Klyftan mellan de som deltar och de som inte deltar har vidgats. Dessa deltagandeklyftor märks tydligt när det kommer till engagemanget i det civila samhällets organisationer, liksom i de politiska partierna. De som är aktiva inom civilsamhällsorganisationer och politiska partier är i huvudsak välutbildade och socioekonomiskt resursstarka personer. Det är i synnerhet personer med låg utbildning och med lågavlönade jobb som har lämnat partierna. Det märks också när det kommer till förtroendet för demokratins institutioner och procedurer. Tilltron till demokratin är betydligt starkare bland resursstarka individer, dvs. personer med hög utbildning och inkomst, än bland resurssvaga. Samma förhållande gäller när det rör upplevelsen av att kunna påverka politiska beslut. Valdeltagandet har ökat under senare år, men skillnaderna mellan resurssvaga och resursstarka grupper är alltjämt stora. I riksdagsvalet var det ungefär 15 procentenheters skillnad i valdeltagande mellan hög- och lågutbildade liksom betydande skillnader i valdeltagandet mellan svensk och utrikes födda (s.28).

Vidare nämner man att dessa skiljelinjer sammanfaller med andra klyftor.

Skiljelinjen mellan de "demokratiskt aktiva" och de "demokratiskt passiva" sammanfaller i stor utsträckning med andra sociala och ekonomiska klyftor i samhället. De som inte deltar i demokratins processer har lägre utbildning, lägre inkomst och en betydligt svagare förankring på arbetsmarknaden. Vissa undersökningar visar även att gruppen passiva lider av ohälsa i större utsträckning än den demokratiskt aktiva gruppen. Skillnaderna avspeglar sig i vad som skulle kunna beskrivas som ett utanförskap och ett innanförskap eller som vidgade klassklyftor. Därutöver är skillnaderna mellan dessa grupper i allt större utsträckning rumsliga och geografiska. De demokratiskt aktiva och de passiva bor i skilda bostadsområden, går i olika skolor och utövar sina fritidsintressen på olika platser. Detta avspeglar sig också i valdeltagandet (s.29).

Flera globala frågor påverkar även den svenska demokratin.

Ett ytterligare problem är att flera samhällstendenser såsom globaliseringen, digitaliseringen, demografiska förändringar och klimathotet kan förstärka olikheterna mellan olika grupper samtidigt som dessa tendenser ställer demokratin och samhället i sin helhet inför nya utmaningar (...). Flera av de utmaningar som vi i dag står inför innebär dessutom att vi kommer behöva fatta svåra beslut rörande fördelningen av resurser. Att med demokratins mekanismer skapa konsensus bakom de beslut som är nödvändiga för samhällets långsiktiga hållbarhet och utveckling är en utmaning inte bara för det politiska systemet utan för hela vårt samhälle (s.29-30).

Demokratiutredningen lyfter därför att det nya målet för demokratipolitiken i Sverige bör vara *En hållbar demokrati som kännetecknas av delaktighet och jämlikt inflytande*. Utredningen klargör på följande sätt vad de menar med en hållbar demokrati och utifrån detta kan utredningens många förslag tolkas.

Vi menar vidare att demokratin måste vara hållbar. Med detta menar vi en demokrati som kännetecknas av starka offentliga institutioner som kan fatta beslut effektivt, rättssäkert och transparent. Det förutsätter också att medborgarna har förtroende för demokratins institutioner och procedurer, att det demokratiska engagemanget är högt och att de flesta upplever att de kan påverka. En hållbar demokrati förutsätter slutligen att de mänskliga rättigheterna respekteras (s. 30).

Ur det kommunala perspektivet är det av särskild vikt att lyfta ytterligare en lokal utmaning som återkommer i utredningen vid flertalet tillfällen.

I utredningens möten med förtroendevalda, tjänstemän och organisationer har det framkommit att kunskapen om hur demokratin fungerar på lokal nivå generellt sett är dålig bland medborgarna. Den bristande kunskapen om hur kommuner fungerar har också bekräftats av undersökningar som SKL och MUCF har genomfört. Det finns grupper som har särskilt svaga kunskaper om sina demokratiska rättigheter och hur demokratins processer fungerar, t.ex. utrikes födda och unga. Den sammantagna bilden av det medborgerliga engagemanget mellan valen är att det finns tydliga skillnader i deltagandet mellan å ena sidan socioekonomiskt starka och högutbildade grupper och å andra sidan socioekonomiskt svaga och lågutbildade grupper. Det är därför viktigt att kommunerna och landstingen verkar för att alla ges samma möjligheter att delta (s.417).

Järfälla kommuns yttrande

Järfälla kommun instämmer i utredningens utgångspunkter att en av de största utmaningarna idag är det ojämlika inflytandet. Järfälla kommun vill också instämma i observationen att en stor återkommande utmaning i arbetet med olika grupper som idag inte är demokratiskt aktiva är den bristande kunskapen om den lokala demokratin. Ett tema som återkommer genom utredningens olika förslag men som vi särskilt vill belysa som en lokal utmaning som kräver en genomtänkt strategi. Detta är en helhetsutmaning för den lokala demokratin.

Kapitel 3 Om delaktighet och jämlikt inflytande

Betänkandet förslår

3.6.1 Nytt mål för demokratipolitiken

Utredningens förslag: *Målet för demokratipolitiken ersätts med följande mål: En hållbar demokrati som kännetecknas av delaktighet och jämlikt inflytande.*

Målsättningen med en hållbar demokrati uppnås genom specifika delmål. (...) Ett

delmål bör omfatta värdet av ett "högt och jämlikt valdeltagande". (...) Vidare bör ett delmål avse "en vital representativ demokrati". (...) Vidare bör ett delmål avse frågan om "alla individers lika och goda förutsättningar att delta, påverka och få insyn i det politiska beslutsfattandet mellan valen". (...) Slutligen bör ett delmål handla om "medvetenheten om demokratins grundläggande värderingar och ett samhälle motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism" (s.90-94).

En hållbar demokrati menar utredningen innebär,

En hållbar demokrati förutsätter att det demokratiska engagemanget är högt och att de flesta upplever att de kan påverka. Samtidigt handlar hållbarhet om starka offentliga institutioner som kan fatta beslut rättssäkert och transparent. Då kan medborgarna känna ett förtroende för demokratin. En långsiktig hållbar demokrati förutsätter också att de mänskliga rättigheterna respekteras. Kunskapen och medvetenheten om demokratins grundläggande principer, alla människors lika värde och den enskilda människans frihet och värdighet, måste vara förankrade i samhället. En sådan demokrati är motståndskraftig mot våldsbejakande extremism och andra antidemokratiska uttryck (s.91-92).

Järfälla kommuns yttrande

Järfälla kommun instämmer i förslaget om nytt mål för demokratipolitiken. Målet tydliggör behovet av att minska klyftorna mellan de som är demokratiskt aktiva och de demokratiskt passiva. Att dessa klyftor samvarierar med utbildningsnivå och socioekonomisk situation klargör än tydligare behovet av att verka för att alla medborgare aktivt deltar och upplever delaktighet. Ett jämlikt inflytande är vitalt för att skapa och bevara en hållbar demokrati.

Kapitel 5 Valdeltagande och politiskt engagemang mellan valen

I betänkandet sammanfattas

5.5 Överväganden och förslag om valdeltagandet och politiskt engagemang mellan valen

Sammanfattande analys: Det finns inga tecken på att demokratin hotas av en medborglig passivitet. Valdeltagandet har ökat i de senaste valen samtidigt som det allmänna politiska engagemanget mellan valet är på en beständig nivå. Däremot finns påtagliga skillnader i deltagandet mellan olika grupper i samhället. Åtgärder bör därför vidtas för att försäkra politisk jämlikhet.

5.5.1 Insatser för ett jämlikt politiskt deltagande

Utredningens förslag: I syfte att skapa jämlika förutsättningar för ett aktivt deltagande bör regeringen utöka stödet till organisationer i det civila samhället som arbetar med att öka det politiska deltagandet. Regeringens satsning på lokala resurscenter kan ha en viktig betydelse för demokratiutvecklingen och för att denna insats ska kunna påverka den politiska jämlikheten ska satsningen utökas och omfatta fler organisationer och stadsdelar.

Järfälla kommuns yttrande

Järfälla kommun ställer sig positiv till utökningen av stödet till lokala resurscenter. Utifrån det faktum som lyfts i utredningen att deltagandet är lägre i vissa geografiska områden och att partier samt andra institutioner ofta saknas i utsatta stadsdelar välkomnar Järfälla kommun ytterligare stöd till civilsamhället. Det är av ett stort värde för den politiska jämlikheten om civilsamhället i samverkan med kommunen kan verka för att sprida kunskap samt skapa möjligheter för deltagande i dessa områden.

5.5.2 Behovet av mötesplatser

Utredningens bedömning: *Möjligheten till tillgängliga mötesplatser för sociala möten bör förbättras i kommunerna. Ett sätt för kommuner att få tillgång till fler möteslokaler är att öppna upp skolans lokaler för föreningsaktiviteter efter skoltid.*

Järfälla kommuns yttrande

Järfälla kommun instämmer i vikten av tillgängliga mötesplatser för sociala möten och prioriterar för närvarande detta genom att bland annat öppna nya kulturella mötesplatser i socialt utsatta områden. Gällande skollokaler ser även kommunen de möjligheterna och utreder för närvarande frågan. Ett större samutnyttjande av lokaler kan skapa fler platser för föreningar att mötas.

Det är viktigt att mötesplatser bidrar till att luckra upp och öppna upp sociala strukturer. Människors vägar till att nå kunskap och bildning, och därmed till förmågan att vara aktiva medborgare i en demokrati, är olika. Det är därför viktigt att verksamhetsformerna kan mötas och korsbefrukta varandra och att de olika uttrycksformerna möter resten av samhället.

5.5.3 Tillträdet till allmänna platser

Utredningens bedömning: *Det är viktigt att allmänheten har tillgång till tillförlitlig information om de bestämmelser som gäller för politiska möten och demonstrationer. Kommuner bör informera om vad som gäller på sin webbplats.(...) En förutsättning för en fungerande demokrati är att det finns fysiska mötesplatser för opinionsbildning, delaktighet och påverkan. Mötesfriheten och demonstrationsfriheten är fundamentala principer i en demokrati.*

Järfälla kommuns yttrande

Järfälla kommun instämmer i betänkandets formulering om vikten av tillförlitlig information om de bestämmelser som gäller för politiska möten och demonstrationer. Kommunen vill dock påpeka att då tillstånd utfärdas av polisen är det viktigt att tydliggöra att informationen hämtas eller länkas till polisens webbplats.

5.5.4 Insatser för ett ökat valdeltagande

Utredningens bedömning: *Valdeltagandet har ökat, men skillnader kvarstår mellan olika väljargrupper. Det offentliga bör därför fortsatt verka för ett högt och mer jämlikt valdeltagande. Det kan exempelvis ske genom satsningar på att stärka kunskapen om demokratin, stimulera det politiska intresset och öka valdeltagandet bland unga och utrikes födda. Vi anser vidare att partierna bör redovisa hur de har använt det stöd som fördelas till partierna för informationsinsatser inför allmänna val.*

Järfälla kommuns yttrande

Järfälla kommun arbetar idag med att öka kunskapen om demokratin och att öka invånarnas deltagande mellan valen genom särskild satsning på demokratiutveckling. Kommunen har även ett kommunövergripande mål om demokrati, öppenhet och trygghet där en indikator är valdeltagande. Järfälla kommun instämmer i vikten av att verka för ett högt och jämlikt valdeltagande men vill påpeka vikten av att ett sådant arbete hålls neutralt för att inte påverka valresultat. Det handlar om att öka kunskap och stärka känslan hos individer och grupper om att deras röst samt deltagande är av vikt för demokratin och samhället.

Kapitel 6 De politiska partierna

När det gäller de politiska partiernas roll i demokratin lyfter utredningen en rad olika förslag. Förslagen baserar på resonemang i betänkandet, samt den forskning som bedrivits efter initiativ från demokratiutredningen som går att läsa i forskningsantologin, Låt fler forma framtiden SOU 2015:96. De klargör följande gällande partiernas utveckling.

6.8 Överväganden om de politiska partierna

Sammanfattande analys: Medlemsutvecklingen i partierna är inte längre negativ och därför kan föreställningen om en partikris avskrivas.

Samtidigt har de politiska partierna svårt att leva upp till det rådande demokratiidealet. Detta ställer krav på ett utvecklingsarbete inom partierna, men det visar också på att det finns ett behov av att ge väljarna alternativa vägar för att förmedla sina intressen och åsikter till beslutsfattarna. Samtidigt kan ingen annan institution ersätta de politiska partierna när det kommer till att presentera sammanhängande politiska förslag och att rekrytera och ställa upp de kandidater till val som ska fatta beslut och utkrävas på ansvar.

6.8.2 Rekommendationer till de politiska partierna

Utredningens bedömning: Ett utvecklingsarbete bör ske inom de politiska partierna i syfte att stärka deras roll i demokratin. Partierna kan bl.a. behöva utveckla sitt rekryteringsarbete liksom den interna demokratin.

6.8.3 Partierna som länk mellan väljarna och beslutsfattandet

Utredningens bedömning: Den idealbild där partierna utgör länken mellan väljarna och beslutsfattandet måste omvärderas. Partiernas svårigheter att kanalisera väljarintresset motiverar att väljarna ges alternativa vägar att föra fram sina intressen och åsikter till beslutsfattarna.

6.8.4 Gör en bred översyn av partistödet och ledamotsstödet

Utredningens bedömning: En förnyad översyn av partistödet och ledamotsstödet bör genomföras. Syftet med översynen bör vara att klargöra hur de olika stöden fördelas, i vilken mån de olika formerna av partistöd används på ett ändamålsenligt sätt och om det finns skäl att göra förändringar eller förtydligande i gällande regelverk.

Kapitel 7 De förtroendevalda och den sociala representativiteten

I kapitel 7 lyfts de förtroendevalda och den sociala representativiteten, där flera grupper fortsatt är underrepresenterade i politiken. Betänkandet slutsatser runt denna utmaning berör främst partierna själva.

7.6 Överväganden och förslag om de förtroendevalda och den sociala representativiteten

Sammanfattande analys: Kvinnor, utrikes födda samt unga och äldre personer är alltfjämt underrepresenterade i politiken. Särskilda åtgärder bör därför vidtas för att förbättra jämställdheten och jämlikheten i politiken. Det huvudsakliga ansvaret för att förbättra den sociala representativiteten ligger hos de politiska partierna.

7.6.1 Jämställdheten i kommunala organ och i kommunala bolagsstyrelser

Utredningens bedömning: Den förbättring som skett under senare år när det gäller jämställdheten i styrelser och nämnder i kommuner och landsting samt för ordförandeposter ger inte någon anledning att föreslå tvingade åtgärder såsom kvotering. Däremot är den bristande jämställdheten i styrelserna i de kommunala

bolagen ett problem. För att könsbalansen i de kommunala bolagens styrelser ska bli jämnare kan partierna samordna sina nomineringsprocesser. Kommunerna och landstingen bör eftersträva en könsfördelning i styrelserna på minst 40 procent.

7.6.2 Uppföljning av den sociala representativiteten och förtroendevaldas villkor i den nationella och lokala politiken

Utredningens förslag: Den sociala representativiteten i de politiska församlingarna på nationell och lokal nivå ska en gång per mandatperiod följas upp av SCB.

7.6.3 Kommunerna och landstingens arbete för en förbättrad social representativitet

Utredningens bedömning: Fullmäktige eller styrelsen bör verka för att fler kvinnor, utrikes födda, unga och äldre ska vilja ta förtroendeuppdrag och kandidera till tyngre uppdrag.

7.6.4 De politiska partiernas insatser för att förbättra den sociala representativiteten

Utredningens bedömning: De politiska partierna har det huvudsakliga ansvaret för att förbättra den sociala representativiteten. Partierna bör genomföra ett systematiskt arbete för att försäkra att politiken blir mer jämställd och jämlik.

Kapitel 8 De förtroendevaldas villkor

I kapitel åtta lyfts villkoren för de förtroendevalda och den utmaning att färre personer idag engagerar sig som förtroendevalda. Utredningen lämnar en rad förslag på konkreta förändringar som kan underlätta för att få förtroendevalda att stanna på sina uppdrag och möjliggöra en större rekrytering. I detta sammanhang lyfts även ersättningsbestämmelser för de förtroendevalda och de hinder som kan finnas för vissa grupper att inneha ett uppdrag som förtroendevald.

8.3 Överväganden och förslag om förtroendevaldas villkor

Sammanfattande analys: Den kommunala politikens villkor har förändrats under senare år. Det är färre personer som är engagerade som förtroendevalda samtidigt som uppdragen har blivit mer krävande. Dessa omständigheter påverkar vem som väljer att engagera sig politiskt. Åtgärder bör tas för att anpassa förtroendeuppdragen till de omständigheter som råder i det moderna samhället.

8.3.1 Värde av ett stort antal förtroendevalda

Utredningens bedömning: Antalet förtroendeuppdrag i kommuner och landsting bör inte minska ytterligare. Det är betydelsefullt att kommuner och landsting behåller en nämndstruktur som ger möjlighet för oerfarna förtroendevalda att skolas in i politiken.

8.3.2 Försök med direktval till geografiska nämnder

Utredningens bedömning: För att stimulera det demokratiska deltagandet på lokal nivå kan kommuner genomföra försök med direktval till ett begränsat antal platser i en geografisk nämnd. Regeringen bör se till att eventuell försöksverksamhet följs upp och utvärderas.

8.3.3 Underlätta för förtroendevalda att fullgöra sina förtroendeuppdrag

Utredningens bedömning: Kommunerna och landsting bör underlätta för förtroendevalda att fullgöra sina uppdrag vid sidan av heltidsarbete eller hem- och familjesysslor.

8.3.4 Underlätta för förtroendevalda med barn i behov av tillsyn

Utredningens bedömning: Kommunerna och landsting kan underlätta för förtroendevalda med barn i behov av tillsyn genom att besluta om mer generösa regler för förskola och barnomsorg.

8.3.5 Rätt att behålla uppdrag som fullmäktigeledamot trots flytt

Utredningens förslag: Utöka möjligheten att behålla ett uppdrag trots flytt från kommunen eller landstinget till att också omfatta fullmäktigeledamot. Om en förtroendevald upphör att vara valbar, ska uppdraget upphöra vid nästa fullmäktigesammanträde, om inte fullmäktige beslutar att den förtroendevalde får ha kvar sina uppdrag under återstoden av mandattiden.

8.3.6 Introduktionsutbildning för nya förtroendevalda

Utredningens bedömning: För att tillförsäkra att nya förtroendevalda är förberedda inför sitt uppdrag kan kommuner och landsting erbjuda introduktionsutbildningar.

8.3.7 Kommuner och landsting ska verka för en trygg och säker miljö för de förtroendevalda

Utredningens förslag: Kommunallagen ska innehålla en bestämmelse om att kommuner och landsting ska verka för att förtroendevalda ska kunna fullgöra sina uppdrag under trygga och säkra former.

8.5 Övervägande och förslag om ersättningsbestämmelser och ledighet

Sammanfattande analys: Det är viktigt att de ersättningsbestämmelser som gäller inte upplevs som hinder för de förtroendevalda. Ersättning för inkomstbortfallet måste vara skäligt och täcka alla delar av inkomsten. Det finns anledning att anpassa den rättsliga regleringen för uppdragen till den faktiska samhällsutvecklingen. Det gäller inte minst möjligheten för förtroendevalda som fullgör sitt uppdrag på heltid eller betydande del av heltid att vara sjuk- och föräldralediga.

8.5.1 Ersättning för inkomstbortfall ska omfatta hela inkomsten

Utredningens bedömning: Det är viktigt att kommunerna och landstingen följer bestämmelserna om att de förtroendevalda har rätt till skälig ersättning för den pension och de semesterförmåner som de förtroendevalda förlorar på grund av sina uppdrag. Fullmäktige i samtliga kommuner och landsting bör fatta beslut i enlighet med 4 kap. 13 § KL att tillämpa schablonersättningar för bl.a. egenföretagare. Ersättningen kan omfatta en viss del av den tid som en förtroendevald utför för att kommunicera med medborgare.

8.5.2 Förtroendevaldas möjlighet att vara föräldralediga eller sjukskrivna

Utredningens förslag: Fullmäktige får besluta att en förtroendevald som fullgör sitt uppdrag på heltid eller betydande del av heltid ska få vara ledig från sitt uppdrag under en tidsbegränsad period, dock högst ett år, för att vara föräldraledig. Detsamma gäller sådan förtroendevald som på grund av sjukdom har nedsatt arbetsförmåga.

Fullmäktige ska om ledighet beviljas besluta om hur lång tid ledigheten ska pågå och om arvode, pension och ekonomiska förmåner ska utgå under ledigheten.

Fullmäktige får utse en ersättare i nämnder och styrelse för den ledige under ledighetsperioden.

Kapitel 9 Den lokala politikens organisering

Betänkandet lyfter även organiseringen av den lokala politiken i kommuner utifrån sitt uppdrag att belysa och föreslå åtgärder för att bredda engagemanget i den representativa demokratin. Enligt utredningen är en viktig del av detta att belysa frågan om de förtroendevaldas möjligheter till inflytande är central i en analys av den lokala demokratins villkor. En grundläggande princip för den kommunala demokratin är att beslutsfattandet ska ske kollektivt och att det politiska ansvaret för verksamheten ska bäras upp av alla folkvalda, utan åtskillnad mellan fritidspolitiker och de förtroendevalda som ägnar sig åt uppdraget på heltid. Känslan av att kunna påverka som förtroendevald är också

en förutsättning för att uppdraget ska kännas meningsfullt och för den enskildes intresse för ett politiskt engagemang. Det är betydelsefullt för att den politiskt förtroendevalde ska se ett värde av att kommunicera med medborgarna samt fånga upp och föra fram deras intressen och åsikter i det politiska arbetet (s.305).

I sin sammanfattande analys klargör de att makten i den lokala politiken har förskjutits från fullmäktige och de lägger en rad förslag för att stärka fullmäktiges roll i den lokala politiken.

9.3 Överväganden och förslag om den lokala politikens organisering

Sammanfattande analys: Makten i den lokala politiken har förskjutits från fullmäktige och fritidspolitikerna till styrelsen och de förtroendevalda som fullgör uppdraget på heltid. Maktutövningen sker till stor del utanför de formella institutionerna.

9.3.1 Fullmäktige som granskare av styrelsen och nämnderna

Utredningens bedömning: Fullmäktige bör ha tillräckliga befogenheter att granska och utkräva ansvar. Fullmäktige kan uppbygga en praxis för den interna granskningen av maktutövningen.

9.3.2 Förtydliga ordföranden i styrelsens liksom övriga kommunal- och landstingsråds funktion

Utredningens bedömning: Fullmäktige bör besluta om en uppdragsbeskrivning för ordföranden i styrelsen och nämnderna samt övriga förtroendevalda som fullgör sitt uppdrag på heltid eller betydande del av heltid.

9.3.3 Begränsa antalet mandatperioder för ordförandeposter

Utredningens bedömning: För att motverka elitisering och maktkoncentration i politiken bör partierna i fullmäktige överväga en begränsning av antalet mandatperioder som en person kan inneha uppdraget som ordförande.

9.3.4 Fullmäktige bör regelbundet arrangera allmänpolitiska debatter

Utredningens förslag: Fullmäktige ska kunna hålla debatter utan samband med annan handläggning. Fullmäktigepresidiet kan fatta beslut om att kalla till debatt samt om vilket eller vilka ämnen som debatten ska omfatta.

Kapitel 11 Medborgardialog och samråd i kommuner och landsting

I kapitel 11 berörs specifikt medborgardialog som varit ett återkommande instrument i kommuner och landsting för att öka medborgarnas delaktighet och inflytande mellan valen. Betänkandet lyfter den dubbelhet som medborgardialoger som metod innehar, där de utifrån genomförande och förankring kan vara en kraft för att förstärka delaktighet och inflytande men även skapa falska förhoppningar.

11.5 Överväganden och förslag om medborgardialog och samråd

Sammanfattande analys: Medborgardialoger kan bidra till att de beslut som fattas av kommuner eller landsting tar hänsyn till fler perspektiv och blir bättre förankrade. Därmed kan konflikter vid beslutens genomförande undvikas. Vi anser att det är av betydelse för demokratins legitimitet att medlemmarna har förutsättningar att delta och framföra sina synpunkter inför beslut.

Medborgardialoger som skapar falska förhoppningar om inflytande kan dock ge negativa effekter för demokratins legitimitet. Det måste därför vara tydligt för kommun- och landstingsmedlemmarna om när och i vilka frågor som möjlighet att framföra synpunkter finns och vilka möjligheter att påverka som ges. Kommunerna och landstingen bör vid genomförandet av medborgardialoger och samråd vidta

åtgärder för att försäkra sig om att de inte leder till ojämlikt inflytande. Fullmäktige bör också anta riktlinjer eller principer för medborgardialogerna och samråden.

Järfälla kommuns yttrande

Järfälla kommun instämmer i den sammanfattande analysen. Järfälla kommun arbetar aktivt med att ta fram en förankrad och tydlig plattform för att öka och möjliggöra invånarnas delaktighet och inflytande mellan valen. Kunskap om de möjligheter som finns att påverka på lokal nivå, vid sidan av möjligheter att delta är en viktig del av arbetet för att stärka invånarnas delaktighet och inflytande mellan valen. Överlag ser kommunen också behovet av att lyfta sådana röster som hörs mindre i relation till de som hörs mer för att stärka ett jämlikare inflytande.

11.5.1 Medlemmarna ska ha förutsättningar att delta

Utredningens förslag: *Fullmäktige ska verka för att medlemmarna i kommunen eller i kommun inom landstinget har förutsättningar att delta och framföra sina synpunkter inför beslut. (...) Vårt förslag medför att kommunerna och landstingen ska verka för att alla har kännedom om sina rättigheter och möjligheter till inflytande. Det innebär vidare att kommuner och landsting bör överväga vilka åtgärder som kan tas för att medlemmarna ska kunna framföra sina synpunkter, i synnerhet inför beslut av särskild betydelse för medlemmarna (s. 413-415).*

Järfälla kommuns yttrande

Järfälla kommun instämmer i att det är en viktig demokratisk princip att kommuninvånarna har förutsättningar och möjlighet att framföra sina synpunkter. Kommunen vill påpeka vikten av att fokus läggs på de beslut som är av särskild betydelse för kommuninvånarna. Ett förtydligande av skrivningen behövs. Här måste avgränsningar göras så att ärendeflödet blir adekvat och rimligt stort. De förtroendevaldas roll måste bibehållas som valda representanter inom det representativa systemet. Det är också av vikt att låta kommunens invånare utifrån demokratiska principer uttala sig i frågor som berör dem. En del av beredningsarbetet bör vara att inhämta synpunkter från berörda.

11.5.2 Den medborgerliga delaktigheten bör hanteras av fullmäktige

Utredningens bedömning: *Den medborgerliga delaktigheten bör hanteras inom ramen för de folkvaldas forum, nämligen under beredningen av ärenden till fullmäktige. Förslaget om att verka för att medlemmarna ska ha förutsättningar att delta och framföra sina synpunkter inför beslut ska ses som en demokratisk princip.*

I sitt resonemang runt förslaget påpekar betänkandet följande, *Det är inte alla frågor som lämpar sig för inslag av ett direktdemokratiskt deltagande och det kan därför finnas skäl att avgränsa vilka frågor där någon form av samråd ska ske. Fullmäktige bör därför i sitt reglemente eller arbetsordning ta ställning till vilka beslut som bör beredas med ett medborgerligt deltagande. Vi menar att deltagarperspektivet ur demokratisk synvinkel är särskilt centralt när det gäller viktigare beslut. (...) Det är fullmäktige som har det huvudsakliga ansvaret för att ge medlemmarna förutsättningar att delta och framföra sina synpunkter, men eftersom flertalet ärenden bereds av nämnderna bör inhämtandet av synpunkter också kunna genomföras av nämnderna själva eller av t.ex. en demokratiberedning. Hur detta ska gå till bör framgå av reglementen eller den arbetsordning, som beslutats av fullmäktige (s.422-424).*

Järfälla kommuns yttrande

Järfälla kommun instämmer med utredningens bedömning utifrån det resonemang som sedan förs av utredningen. Likaväl som att principer för medborgarlig delaktighet utverkas av fullmäktige bör nämnder i sin beredning och hantering av ärenden kunna på eget initiativ involvera kommunens invånare.

11.5.3 Riktlinjer eller principer för hur samråd och medborgardialoger ska genomföras

Utredningens bedömning: Fullmäktige bör anta riktlinjer eller principer för hur samråd och medborgardialoger ska genomföras. Riktlinjerna bör vara tydliga och innehålla syftet och målsättningen med samråden och medborgardialogerna, i vilka ärenden samråd och medborgardialog ska genomföras och hur resultaten ska dokumenteras och kommuniceras. Kommunerna och landstingen bör särskilt säkerställa att samråden och dialogerna är öppna och tillgängliga för alla samt att åtgärder vidtas för att säkra den politiska jämlikheten.

11.5.4 En genomtänkt sammanhållen demokratipolicy

Utredningens bedömning: Förslaget om att fullmäktige ska verka för att medlemmarna har förutsättningar att delta och framföra synpunkter inför beslut motiverar ett systematiskt och genomtänkt demokratifrämjande arbete. Ett sätt är att använda olika forum inom beredningsprocessen, såsom medborgarråd. Ett demokratifrämjande arbete kan vidare underlättas genom att fullmäktige antar en demokratipolicy.

11.5.5 Medborgarrådets syfte bör klargöras

Utredningens bedömning: För att medborgarrådets syfte och form ska bli tydliga finns det ett värde i att reglementen för råden antas av fullmäktige.

11.5.6 Information om demokratisk delaktighet på webben

Utredningens bedömning: Kommuner och landsting bör på sin webbsida ha en plats där all information och alla redskap som är relevanta för den demokratiska delaktigheten bland de som bor och verkar i kommunen eller i en kommun inom landstinget görs tillgänglig.

Järfälla kommuns yttrande

Järfälla kommun instämmer och arbetar idag med att ta fram riktlinjer för framtida arbete med medborgardialog samt att ta fram en demokratipolicy.

Kapitel 12 Det förstärkta folkinitiativet

Kapitel 12 berör det förstärkta folkinitiativet och att tydliggöra bestämmelser kring kommunala folkomröstningar. Här lyfts endast den sammanfattande analysen och inte detaljerna i förslaget, då Järfälla kommun inte har erfarenhet av folkinitiativ.

12.7 Överväganden och förslag om folkinitiativet

Sammanfattande analys: Folkinitiativet är ett värdefullt redskap för inflytande och delaktighet i den lokala demokratin. Några förändringar av folkinitiativets grundläggande principer behöver inte göras.

Erfarenheterna av det förstärkta folkinitiativet pekar dock på att det har skapat spänningar i den lokala demokratin. Mot den bakgrunden finns det ett behov av tydliga bestämmelser som rör initiativtagandet. Det finns också behov av digitala lösningar som underlättar insamlingen av namnunderskrifter.

Järfälla kommuns yttrande

Järfälla kommun instämmer i den sammanfattande analysen men har inget att tillägga gällande de enskilda förslagen.

Kapitel 13 Medborgarförslag och folkmotion

En av de större förändringar som demokratiutredningen föreslår är förändringen av dagens medborgarförslag i kommuner.

13.5 Överväganden och förslag om medborgarförslaget

Sammanfattande analys: Medborgarförslaget bör ersättas med ett verktyg som förbättrar dialogen mellan väljare och förtroendevalda.

13.5.1 Folkmotion ersätter medborgarförslag

Vårt förslag: Ett nytt verktyg ska införas i kommunallagen för att främja dialogen mellan väljare och förtroendevalda, en möjlighet att väcka ett ärende i fullmäktige genom en folkmotion. Ärende i fullmäktige får väckas om en folkmotion får stöd av minst en procent av de folkbokförda i kommunen eller i landstinget. Det är antalet folkbokförda den siste december året före det år som folkmotionen lämnas in som är utgångspunkten vid beräkningen av en procent.

Folkmotionen ska vara skriftlig, ange den aktuella frågan och undertecknas av motionärerna samt innehålla uppgifter om när undertecknandet gjorts, namnförtydliganden, personnummer och uppgift om deras adresser.

Möjligheten att stödja en folkmotion ska ges i sex månader. En folkmotion bör beredas så att fullmäktige kan fatta beslut inom ett år från det att folkmotionen väcktes. Fullmäktige ska ges möjlighet att överlåta till styrelse eller annan nämnd att besluta i ärenden som väckts genom folkmotion, utom i de fall som avses i 3 kap. 9 § KL, dvs. ärenden som är av principiell beskaffenhet eller av större vikt för kommunen eller landstinget. Styrelse eller en nämnd som handlägger sådana ärenden ska minst en gång om året informera fullmäktige om de beslut som fattats i ärendena. Folkmotion ersätter medborgarförslag och bestämmelserna om medborgarförslag ska upphävas.

I betänkandet lyftes en rad faktorer fram som orsaker till en sådan förändring av medborgarförslaget bland annat medborgarförslagets begränsade genomslagskraft och bristen på dialog. *Ett medborgarförslag kan skapa en relation mellan enskilda medborgare och förtroendevalda, men inte mellan förtroendevalda och sammanslutningar av medborgare. De förtroendevalda tenderar inte heller att utifrån enskilda medborgarförslag föra en dialog med medborgarna. Därmed har medborgarförslagen begränsad effekt på det demokratiska samtalet och åsiktsbildningen. Medborgarförslaget är dessutom ett verktyg som inte ger någon indikation på om det finns en stark opinion i den fråga som väcks. Enligt vår utvärdering har medborgarförslagen främst använts som en förslagslåda (s.502).*

Järfälla kommuns yttrande

Järfälla kommun instämmer i behovet av ett demokratiskt verktyg som folkmotion förutsatt att frågornas art passar för en sådan. En sådan motionsform kan öka dialogen mellan invånare i kommunen samt mellan invånare och de förtroendevalda. Viktigt att beakta är att detta förslag innebär en inskränkning i förslagsrätten till kommunen för den enskilde individen då inte alla förslag längre kommer att lyftas vidare till nämnd eller kommunfullmäktige, utan endast sådana förslag som flera invånare instämmer i. Flera kommuner arbetar idag i liknande system som till

exempel e-petitioner där man dock satt betydligt lägre gränser för röstantal en procent. Kommunerna bör enligt förvaltningen kunna sätta gränsen lägre om så anses motiverat för att skapa dialog i kommunen. En procent är en hög andel iförhållande till tidigare en individs möjlighet att lägga förslag.

Järfälla kommun vill också påpeka vikten av att de folkmotioner som väcks berör kommunens verksamhetsområde och vill därför se en tydligare skrivning runt hur en folkmotion kan initieras. I de kommuner som infört e-petitioner kan vi tydligt se att när petitionerna inte modereras i förhållande till hur de berör den kommunala verksamheten kan deras legitimitet undergrävas och en besvikelse uppstå när frågan som väckts inte kan behandlas av kommunen, t ex när det strider mot gällande lagstiftning.

Järfälla kommun välkomnar att utredningen lyfter att folkmotioner även ska kunna väckas av barn och unga under 18 år som är boende i kommunen eller de med utländsk bakgrund som bor i kommunen men ännu inte har rösträtt. Kommunen vill dock påpeka att i dagens allt mer rörliga samhälle kan det vara svårt att begränsa förslagsrätten till kommunens invånare. Särskilt i ett storstadsområde bor och verkar människor i fler än en kommun och kan till exempel ha intresse av att väcka en folkmotion i en kommun där man arbetar men inte bor.

13.5.2 Synpunktshantering bör införas i kommuner och landsting

Vår bedömning: För att ta emot alla medborgarnas synpunkter eller klagomål om kommunens eller landstingets verksamhet kan en förslagslåda införas av kommuner och landsting.

Järfälla kommuns yttrande

Järfälla kommun instämmer och har redan idag ett sådant system. Frågan som väcks är om detta är ett demokratiskt verktyg, då det snarare berör kommunens relation med invånare så som brukare av tjänster. Av vikt är att det som inkommer inom ett sådant system också hanteras och återkopplas.

Kapitel 14 Ungas delaktighet och inflytande

Då unga identifieras som en underrepresenterad grupp berör ett kapitel i betänkandet särskilda övervägande för att förstärka ungas delaktighet och inflytande.

14.8 Överväganden och förslag om ungas inflytande och delaktighet

Sammanfattande analys: Unga ska, enligt målet för ungdomspolitik, ha makt att forma sina liv och inflytande över samhällsutvecklingen. Det är därför viktigt att unga ges de verktyg och kunskaper som de behöver för att kunna föra fram sina åsikter till beslutsfattarna. Vi anser att kommuner och landsting bör arbeta aktivt för att inhämta ungas åsikter inför politiska beslut. I syfte att säkra den politiska jämlikheten är det viktigt att de forum som används för att inhämta synpunkter är representativa för gruppen unga i sin helhet.

Järfälla kommuns yttrande

Järfälla kommun instämmer i betänkandets sammanfattande analys och dess bakomliggande resonemang gällande ungas möjligheter till reellt inflytande. Kommunen vill dock påpeka att vissa grupper unga nås bäst genom de ungas egna icke-representativa forum. Representativiteten är viktig men för att möta unga på

deras egna arenor kan det vara viktigt att fråga unga som specifikt berörs av frågor. Dessa möten kan sedan vara en väg in i formella strukturer för den unge som får en positiv kontakt och upplevelse av att kunna påverka. Kommunen bör dock alltid verka för att få in åsikter från olika grupperingar av unga, särskilt de grupper som upplever att deras inflytande är begränsat. Kommunen bör arbeta för övergripande representativitet men därmed inte sagt att ett forum i sig måste vara representativt för hela den heterogena gruppen unga. Vissa grupper av unga, exempelvis unga med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar eller unga som lider av psykisk ohälsa kan även behöva egna forum för inflytande för att kunna uttrycka sina röster och för att bli hörda.

14.8.1 Försöksverksamhet med sänkt rösträttsålder

Utredningens förslag: *En försöksverksamhet med sänkt rösträttsålder till 16 år genomförs vid val till kommunfullmäktige 2018 och 2022. Försöksverksamheten ska genomföras i kommuner som efter ansökan till regeringen och beslut i fullmäktige väljer att ingå i försöksverksamheten. Försöksverksamheten ska följas upp och utvärderas av regeringen efter valet 2022 i särskild ordning. Försöksverksamhetens framgång ska bedömas efter valdeltagandets nivå, dess förmåga att engagera unga till att ta förtroendeuppdrag i kommunen och andra relevanta demokratieffekter.*

Järfälla kommuns yttrande

Järfälla kommun instämmer i förslaget och ser gärna en försöksverksamhet i ett antal kommuner. Utifrån den utvärdering som föreslås av försöksverksamheten kan sedan ett tydligare ställningstagande tas. Kommunen välkomnar även att kommuner själva kan välja att ansöka om att ingå i försöksverksamheten. Utifrån den bakomliggande analysen att genomsnittsåldern för förstagångsröstaren i så fall blir 18 år snarare än dagens 20 år instämmer kommunen i resonemanget om att detta kan öka engagemanget i lokala politiska frågor för unga.

14.8.2 Unga ska ges reella möjligheter till inflytande i kommuner och landsting

Utredningens förslag: *Förslaget om att fullmäktige ska verka för att medlemmarna har förutsättningar att delta och framföra sina synpunkter inför beslut innebär att kommunerna och landstingen också bör tillförsäkra sig om att ungas perspektiv kommer till uttryck i beslutsprocesser.*

Järfälla kommuns yttrande

Järfälla kommun instämmer i förslaget och vill påpeka vikten av att ungas ges möjligheter till reellt inflytande. Både som invånare i kommunerna idag där deras livsmiljö och möjligheter påverkas av den kommunala politiken men även som framtida invånare i frågor som fattas idag men som kommer ha långsiktig inverkan på kommunerna. En hållbar demokrati kräver att de unga rösterna tas tillvara och tillåts att påverka samhällsutvecklingen. Här finns även en tydlig koppling till barnkonventionen och ungas rätt att uttrycka sin åsikt i frågor som berör dem enligt paragraf 12.

14.8.3 En genomtänkt och sammanhållen ungdomspolicy

Utredningens bedömning: *För att ungas perspektiv ska få ett konkret genomslag i det politiska beslutsfattandet bör kommuner och landsting anta en policy eller en handlingsplan för den lokala ungdomspolitiken.*

Järfälla kommuns yttrande

Järfälla kommun instämmer i förslaget om att ha en genomtänkt och sammanhållen ungdomspolicy men vill nämna vikten av att en sådan policy också kopplar till barnkonventionen som lag. FNs barnkonvention och den nationella ungdomspolitiken överlappar varandra för en stor del unga. Därför är det av vikt att kommuners eventuella policies även innefattar barnkonventionen och de förändringar som kan komma genom betänkandet Barnkonventionen blir svensk lag SOU 2016:19. För att få reell effekt bör dessa områden på kommunal nivå tydligt kopplas till varandra.

14.8.4 Öka skolelevs kunskaper om formerna för medborgerligt inflytande

Utredningens förslag: För att öka kunskapen om hur kommuner och landsting fungerar och om formerna för medborgerligt in-flytande ska kunskap om den lokala demokratins funktionssätt ingå som en av insatserna i det nationella skolutvecklingsprogrammet.

14.8.5 Samverkan mellan skolor och den lokala politiska förvaltningen

Utredningens bedömning: För att eleverna ska få en konkret förståelse för den lokala demokratins funktionssätt bör skolor i större utsträckning än i dag samverka med den politiska förvaltningen i kommuner och landsting och träffa företrädare för de politiska partierna på lokal nivå.

14.8.6 Skolelevs kunskaper i kritisk granskning och källkritik ska öka

Utredningens förslag: För att kunskapen om kritisk granskning och källkritik ska öka bland skolelever ska kritisk granskning och källkritik ingå som en av insatserna i det nationella skolutvecklingsprogrammet.

14.8.7 Stärk ungas egen organisering, föreningskunskap och främja föreningsengagemanget i skolan

Utredningens bedömning: Ungas rätt att liksom andra medborgare gå samman för att ägna sig åt gemensamma intressen eller för att driva opinionsbildning och politik, såväl i skolan som på fritiden, bör uppmuntras, respekteras och stödjas.

Järfälla kommuns yttrande

Järfälla kommun instämmer i utredningens förslag gällande skolan. Skolan har en särskild vikt i sitt demokratifostrande arbete. Järfälla kommun har en lång tradition av politikerbesök i skolan under de demokrativeckor som genomförs varje år. Detta är ett positivt exempel på långvarig samverkan mellan skolan och den lokala politiken. Källkritik är ett område som både skolan och biblioteken arbetar med men som blir allt viktigare. Järfälla kommun instämmer i vikten av ungas egen organisering och föreningskunskap men vill även lyfta vikten av att stödja ungas egen organisering, den som inte sker i föreningsform utan i nätverk eller sammanslutningar.

Kapitel 15 Delaktighet och inflytande för personer med funktionsnedsättning**15.7 Överväganden och förslag om delaktigheten och inflytandet för personer med funktionsnedsättning**

Sammanfattande analys: Personer med funktionsnedsättning utgör en grupp som utestängs från flera arenor på grund av bristande tillgänglighet. Bristande tillgänglighet är diskriminerande och utgör ett hinder för att personer med funktionsnedsättning ska bli fullt delaktiga i demokratin. Åtgärder som syftar till att

säkerställa lika möjligheter till delaktighet och inflytande i politiska beslutsprocesser för alla medborgare, oavsett funktionsförmåga, är därför nödvändiga.

Järfälla kommuns yttrande

Järfälla kommun instämmer i den sammanfattande analysen och vill särskilt belysa vikten av att personer med psykiska och intellektuella funktionsnedsättningar får sin röst hörd och ges möjlighet att delta i beslutsfattande. Det är av vikt att samtliga områden inom den lokala demokratipolitiken arbetar aktivt för att inkludera personer med funktionsnedsättning även gällande medborgarförslag/folkmotioner, medborgardialoger och andra demokratiska instrument.

15.7.1 Demokratisk delaktighet ska utgöra ett mål i funktionshinderspolitiken

Utredningens förslag: I syfte att säkerställa att den demokratiska delaktigheten får större utrymme i funktionshinderspolitiken bör demokratisk delaktighet och inflytande för personer med funktionsnedsättning utgöra ett eget mål i den kommande funktionshindersstrategin.

Järfälla kommuns yttrande

Järfälla kommun instämmer och anser att det är viktigt att demokratisk delaktighet utgör ett mål i funktionshinderspolitiken. Målsättning på olika nivåer är viktigt för att det skall gå att utvärdera och mäta framsteg i tillgänglighet.

15.7.2 Insatser för att öka valdeltagandet för personer med funktionsnedsättning

Utredningens bedömning: Personer med funktionsnedsättning röstar i lägre utsträckning än övriga befolkningen. Mot denna bakgrund bör insatser för att öka valdeltagandet i gruppen genomföras.

Järfälla kommuns yttrande

Järfälla kommun instämmer i betänkandets förslag men vill påpeka att för att öka valdeltagandet krävs även utbildning för personer som arbetar som boendestödjare, personlig assistans, ledsagare med flera förutom utbildning till valförrättare. Dessa yrkeskategorier är av särskild vikt då de är möjliggörare för funktionsnedsattas deltagande på lika villkor. Många med en funktionsnedsättning är beroende och påverkas av om den omgivande personalen anser att det är viktigt att alla medborgare har rätt att få sin röst hörd. Även utbildning inom funktionsnedsättningar inom de olika partierna borde vara av vikt för att möjliggöra ett politiskt engagemang. Forskning visar att möjligheten för personer med en funktionsnedsättning att delta i fritidsaktiviteter påverkas av om personalen själva är aktiva på fritiden. Detta samband borde även finnas i relation till demokrati och delaktighet, som till stor del sker på fritiden.

15.7.3 Rätt till särskilt stöd och särskild service vid genomförandet av politiska förtroendeuppdrag

Utredningens bedömning: Vid beräkningen av tid inom ramen för en behovsbedömning ska förtroendevalda med nedsatt funktionsförmåga som blivit beviljade insatser enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, assistansersättning enligt 51 kap. socialförsäkringsbalken eller ledsagarservice enligt socialtjänstlagen (2001:453), om behoven inte tillgodoses på annat sätt, få tillgodoräkna sig tid som är direkt kopplad till att kunna fullgöra ett uppdrag som förtroendevald inom kommun, landsting eller riksdagen. Regeringen får meddela föreskrifter om bedömningen av hur antalet timmar ska beräknas.

15.7.4 En utredning om behov av assistans i sekretessbelagda ärenden

Utredningens bedömning: Vissa förtroendevalda har en funktionsnedsättning som innebär behov av assistans för att de ska kunna tillgodogöra sig material före och under sammanträden. En utredning bör tillsättas för att se över förutsättningarna för förtroendevalda med funktionsnedsättningar som innebär behov av assistans att utöva sina uppdrag utan hinder för sekretess.

15.7.5 Tillgängliga lokaler för politiska möten

Utredningens bedömning: Kommunen eller landstinget bör tillhandahålla tillgängliga lokaler för politiska möten, särskilt partigruppsmöten och nämndsammanträden.

15.7.6 Ökad tillämpning av beslutsfattande på distans

Vår bedömning: Fullmäktige bör möjliggöra beslutsfattande på distans i fullmäktige och nämnder.

15.7.7 Funktionshindersråd bör finnas i alla kommuner och landsting

Utredningens bedömning: Kommunerna och landstingen bör ha råd för samverkan med funktionshindersrörelsen. Fullmäktige bör anta reglementen för rådets funktion i den kommunala organisationen.